INTRODUKSIYA SHAROITIDA O‘SIMLIKLARNING O‘SISH VA RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI: MOSLASHUVCHANLIK MEZONLARI

Alijonova Dilnozaxon Xusanboy qizi, Qosimova Yodgorxon Jamshidbek qizi

Farg‘ona Davlat universiteti magistrantlari

Annotatsiya

Ushbu tezisda o‘simliklarni yangi ekologik sharoitlarga joriy etish (introduksiya) jarayonidagi biometrik ko‘rsatkichlar va ularning adaptiv imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy e’tibori introduksentlarning yangi muhitga moslashish darajasini belgilovchi fiziologik va fenologik mezonlarga qaratilgan.

1. Kirish

Global iqlim o‘zgarishi sharoitida o‘simliklar genofondini boyitish va istiqbolli turlarni madaniylashtirish muhim ahamiyatga ega. Introduksiya — nafaqat o‘simlikni bir hududdan ikkinchi hududga ko‘chirish, balki uning yangi ekologik muhitda yashab qolish strategiyalarini shakllantirish jarayonidir.

2. O‘sish va rivojlanishning fenologik monitoringi

Introduksentlarning moslashuvchanligini baholashda eng asosiy ko‘rsatkich bu — fenologik ritmlarning mahalliy iqlim sharoitiga muvofiqligidir.

Vegetatsiya davri: O‘simlikning uyg‘onish va uyqu davrining mahalliy ayozsiz kunlar soniga mos kelishi.

Reproduktiv fazalar: Gullash va urug‘ tugish jarayonlarining to‘laqonli kechishi Turning yangi hududda o‘z-o‘zini tiklash qobiliyatini (naturalizatsiya) belgilaydi.

3. Moslashuvchanlik (Adaptatsiya) mezonlari

4. Biometrik ko‘rsatkichlar tahlili

O‘sish dinamikasi matematik modellar yordamida tahlil qilinadi. Masalan, o‘simlikning nisbiy o‘sish tezligi (RGR) quyidagi formula orqali ifodalanishi mumkin:

$$RGR = \frac{\ln(W_2) - \ln(W_1)}{t_2 - t_1}$$

Bunda W_1 va W_2 — vaqt birligidagi (t_1, t_2) quruq massa miqdori. Introduksentlarda ushbu ko‘rsatkichning barqarorligi ularning yangi muhit resurslaridan samarali foydalanayotganini ko‘rsatadi.

5. Xulosa

Introduksiya jarayonida o‘simlikning o‘sish sur’atlari uning genetik salohiyati va muhit omillari o‘rtasidagi muvozanat natijasidir. Moslashuvchanlikning yuqori mezoni sifatida turning nafaqat vegetativ o‘sishi, balki barqaror urug‘ berish qobiliyati olinishi kerak. Olingan natijalar manzarali bog‘dorchilik, farmatsevtika va

o‘rmonchilik sohalarida yangi turlarni ishlab chiqarishga joriy etish uchun ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Mirziyoyev Sh.M. O‘zbekiston Respublikasi bioxilma-xilligini saqlash bo‘yicha Milliy strategiya va harakatlar rejasi. — Toshkent, 2019.
2. Abdiyev B.A. O‘simliklar introduksiyasi va iqlimlashtirish. — Toshkent: "Fan va texnologiya", 2015. — 180 b.
3. Tuxtayev A.S. Introduksion o‘simliklarning moslashuvchanlik xususiyatlarini baholash uslublari // O‘zbekiston biologiya jurnali. — Toshkent, 2020. — №3. — B. 45-50.
4. Grodzinskiy A.M. Eksperimentalnaya botanika i introduksiya rasteniy. — Kiyev: Naukova dumka, 1987. — 210 s. (Klassik uslubiy adabiyot).
5. Vavilov N.I. Teoreticheskiye osnovi seleksii rasteniy. — Moskva: Nauka, 1987. — 512 s.
6. Larcher W. Physiological Plant Ecology: Ecophysiology and Stress Physiology of Functional Groups. — Springer Science & Business Media, 2003. — 513 p.
7. Xonazarov A.A., Kayimov A.K. Dendrologiya (O‘quv darslik). — Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2016. — 260 b.
8. Karpun Yu.N. Osnovi introduksii rasteniy // Vestnik landshaftnoy arxitekturi. — 2014. — №4. — S. 28-34.
9. Yuldashev A.S. Farg‘ona vodiysi florasining bioekologik xususiyatlari va ularni muhofaza qilish. — Toshkent: Fan, 2008. — 156 b.
10. Richards A.J. Plant Breeding Systems. — London: George Allen & Unwin, 1997. — 410 p.